

על האסיים

(קטע ראשון)

75

גם בפלשתינה. בסעיפים הקודמים מדבר פילון על שבעת חכמי יון הירועים ועל חכמי פרס והורו המאמתים בחייהם את הכלל של חרות הצדיק. לחכמים האלה משווה פילון את האסיים שגם הם משמשים בחייהם אות וסופת לאמתותו של הפרדוכס הסטואי, כי רק החכם והצדיק הוא בן הוריו.

בפלשתינה אשר בסוריה. אם לדיוק: בסוריה הפלשתינאית, כי השם סוריה במובנו הרחב מקיף את יהודה ואת סוריה הכפוּלה (סוריה סתם וחילת סוריה). הכטוי: סוריה הפלשתינאית (*Παλαιστίνη Συρία*) נמצא גם אצל סופרים אחרים (הירודוט I 105, II 106, III 5. דיון קאסיוס XXXVII 15, יוסף ב"מ קדמ' ח' י' י"ג ועוד), ואין כאן מקום לתיקונים.

ארבעת אלפים ומעלה. כטוי זה *ὑπερτετρακισχίλιοι* נמצא גם אצל יוסף ב"מ קדמ' י"ח, א', ה'. כנראה היה ספרו של פילון לעיני יוסף ב"מ ובו השתמש, אם כי במשך הזמן שחל בין שני הסופרים האלה נשתנה היחס המספרי של הכתה האסית. מלבד הכטוי הזה עוד גם ראיות אחרות באות להוכיח, כי יוסף ב"מ השתמש בספרו של פילון.

אסיים וכו'. לפי פילון נגזר השם *Essaios* מן *hosios* (חסיד), ראה סע' 91 ואבסביוס, I, *Præp. evang.* VIII 11. ואם קלוזנר (היסטוריה ישראלית ב' עמ' 98) תמה: „אבל סוף סוף ידע פילון שאין זה שם יוני“, הנה יש לענות שפילון גזר הרבה שמות תנכיים כגון לאה, פרת וכדומה (ראה את ספרי הגרמני על הכאור האלגורי של פילון, עמ' 60 ואילך) מן השפה היונית. גם במדרש מוצאים אנחנו אטימולוגיה יונית לשמות עבריים, כגון: „למה נקרא שמו ירמיהו שבימיו נעשתה ירושלים אירימיאה (*ἑρημία*) — מדבר, שטמה“ (מדרש רבה, קהלת פרשה א', בראש). מן המותר הוא להוסיף שהאטימולוגיה הזו אינה נכונה. — ואשר לשם *Essaios* (*Ἐσσαῖος*) שלא נשתמר בשפה העברית הנה באות השערות שונות לפרשו: אסיא (—רופא, כי האסיים השתמשו,

לפי יוסף ב"מ, בסמנים שונים לשם תרופה), סחא (טבול, ע"ש טכילותיהם).
 סחא (בארמית — חסיד), חשאי וכו' וכו'.
 ותחת לזכות זבתי קודש וכו'. לפי יוסף ב"מ קרמ' י"ח, א' ה'
 לא היו האסיים זוכחים בכלל, ואלה הם דברי יוסף ב"מ: „הם שולחים תשורות
 (מחצית השקל?) לבית המקדש, אבל אינם מקריבים קרבנות, בחשבם כי יש
 להם אמצעים משוכחים מן הקרבנות להשיג את מעלת הטהרה והקדושה. הם
 מתרחקים, איפוא, ממקדש העם וכו'". מה הם האמצעים האלה? הסופר מתכוון
 כנראה, לקדושת הלב והמחשבה הנוכרת כאן. ראוי לציון, כי השקפת אסיים
 זו יש שמוצאים לה סמוכין בספר קהלת ט', ב': „לזוכה ולאשר איננו זוכה".
 ויש שסוברים בכלל, כי בספר קהלת נמצא הד לתורת האסיים. ראה גם הערה
 לסע' 84 (ענין השבועה).

המה קובעים את דירתם בעקר בכפרים. מכלל שנאמר:
 בעקר τὸ πρῶτον — קודם כל) אתה למד שהאסיים גרים גם בערים, אלא
 שהם בוזרים ככל האפשר לשבת בכפרים. המלומדים (כגריץ ולוציוס) שלא שמו
 לב לבטוי: בעקר, מצאו כאן סתירה למסופר בקטע ב' המובא אצל אבסכיוס;
 שם כתוב שהאסיים גרים בערים רבות. ובאמת אין כל סתירה. ראה גם מבוא.
 — העיר, כמובן הפוליס ההלניסטית, היא אצל פילון שורש הרע ושחיתות
 המדות (ראה „על עשרת הדברות" סע' 2 וכו'), ודעתו זו הוא מיחס
 גם לאסיים; אך האסיים נמנעו משבת בעיר ממעמים אחרים, וביחוד משום
 שקשה לשמור בעיר על דיני טהרה. ראה מבוא.

מהם עובדים את האדמה. גם לפי יוסף ב"מ קרמ' י"ח, א' ה'
 מכבדים האסיים מאד את עבודת האדמה.

מלאכות המרבות שלום בעולם, להוציא אומניות כאלה כלטשת
 נשק ותשמישי מלחמה אחרים שהם אסורים לאסיים (סע' 78).
 על שותפות קנין אצל האסיים ראה יוסף ב"מ מלחמת היהודים
 ב' ח', ג' וכו'.

ובצדק יחשבו לעשירים גדולים וכו' בהתאם לפירוכם הסטואי
 הידוע שאין מלך אלא חכם (שיודע את מדת ההסתפקות). וכיוצא בזה מאמר
 המשנה: „איוהו עשיר? השמח בחלקו" (פרקי אבות ד', א').

על האומניות שהאסיים עסוקים בהן ראה קטע ב' (18, VIII, Praep.
 evang. וכו'). יש להעיר שאף על פי שהאסיים לא עסקו באומנות המלחמה —
 השתתפו במלחמת החרות נגד הרומיים. ויוחנן האסי יוכיח שעמד כעת המלחמה
 נגד אספסיינוס בראש המחוז תמנה (מה"י ב', כ', ד'), ולאחרונה מת מות
 גבורים (שם ג', ב', א'—ב').

76

77

78

- 79 בסעיף זה מפתח הסופר את הרעיון של חכמי הסטוא על שוויון כל זרע אנוש. העבדות היא לפי משנת הסטוא המצאת אנשים המתנגדת לחוק הסכע. אלא שהסטואיקנים ומטיפי המוסר, כציצרוני וסנקה, לא הסיקו מן הכלל הזה כל מסקנה מעשית, ואילו האסיים שקיימו את הכלל הזה בפועל, לא היו פלוסופים, ולא התפלספו על שוויון האדם. פילון מאחד כאן את תורת חכמי הסטוא עם מעשי האסיים, ומיחס לאלה גם את משנתם של הללו. על גוף העובדה שלאסיים לא היו עבדים, מספר גם יוסף ב"מ קדמ' י"ה, א', ה'.
- 80 החלוקה המשולשת הרגילה של הפלוסופיה לפי משנת חכמי הסטוא היא: הניון (דיאלקטיקה או לוגיקה), תורת המציאות (פיסיקה), ותורת המוסר (אתיקה). לסוג השני שייכת גם התיאולוגיה העוסקת במציאות אלהים. אשר יקטן כוח השכל וכו'. את חוקי אלהים אין בכוח השכל לתפוש, כי הם מכילים רעיונות נעלים ונשגבים, לפי שיטת הבאור האלגורי המיוחדת לפילון. את שיטת הבאור הזאת רגיל פילון לסמן כמסטוריון. ראה ספרי על הבאור האלגורי עמ' 39 וכו'.
- 81 פילון מזכיר במקומות שונים בספריו את המנהג להתאסף בשבתות בבתי הכנסיות לשם עבודת אלהים ותלמוד תורה. במנהג זה קשורות הדרשות אשר ראשיתן נעוצה בתקופה קדומה מאד. בספר "חיי משה" ב', סע' 215 וכו', מיחס פילון את הדבר למשה רבנו. מעין זו היא גם השקפתם של חכמי התלמוד שלפיה היה עזרא הסופר הראשון להקהיל קהלות ברבים, לקרוא ולבאר את התורה בימים מוזמנים.
- 82 התאור הניתן כאן מזכיר את הדרשן והמתרגמן שבתלמוד, אחר קורא והשני מתרגם ומבאר. השווה גם את התאור המפורט החשוב אשר בקטע ב' (אבסכיוס: Pr. evang. VIII, 7, 12 sq.), שם קורא ומבאר איש אחד מן הכהנים או מן הזקנים. מנהג זה משותף הוא לכל היהודים ואינו מיוחד לאסיים בלבד. בצורה פלוסופית, דרך משל, במקומות שונים מספריו מביא פילון דרשות אלגוריות בשם "מפרשים קדמונים". ובכו לא פילון הוא שהמציא את שיטת הבאור האלגורי, כמו שרגילים לחשוב. זאת הוכחתי בפרוטרוט בספרי על הבאור האלגורי של פילון.
- 83 חלוקת כל הדברים לטובים (*αγαθά*), רעים (*kakà*) ודברים נייטרליים שאינם לא טובים ולא רעים (*ἀδιάφορα*) לקוחה ממשנת הסטוא.
- 84 אינם נשבעים כלל. על זה מעיד גם יוסף ב"מ מה"י ב', ח', ו': „וכל אשר יצא מפיהם חמור בעיניהם מדבר שבועה, והם עשו סייג לבלתי השבע וכו'". רמז לאסור שבועה נמצא בפעם הראשונה בקהלת ט', ב': „הנשבע כאשר שבועה ירא". עיין בספרא קדושים פרק ח' (הוצאת וויס צ"א ע"א) על „לאו

הערות ובאורים

צדק והו' צדק". איסור שבועה מצאתי בפירוש במדרש תנחומא הוצאת בובר, מטות אות א': "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שמותר לכם לישבע בשמי אפילו באמת וכו'". ראה גם תנחומא הוצאת בובר ויקרא אות ט"ו.

באלהים יראו את מקור כל הטוב וכו'. הרעיון שד' הוא רק מקור הטוב נמצא תכופות אצל פילון. (ראה למשל "על כלבול השפות" סע' 179). השווה גם ספרא בחוקותי ד' (הוצאת וויס קי"א ע"ב): "אין הרעה יוצאת מלפני לעולם וכה"א מפי עליון לא תצא הרעות אלא הטוב".

במדת דרד ארץ, הנני גורם τὸ νόμισμα τὸ τῆς τῶ νόμισμα לפי תקונו של מנב"א.

85 כמעט במלים אלו עצמן מתאר יוסף ב"מ מה"י ב', ח', ד', את שתוף החיים אצל האסיים: "ולאנשי סיעתם הבאים ממקום אחר הכל עומד פתוח לרוחה וכו'" השוואת הקבלות כאלה מוכיחה, שיוסף ב"מ השתמש בתאור של פילון. — לסעיף זה ולבא אחריו השווה יוסף ב"מ מה"י שם וכו', וקדמ' י"ח, א', ה'.

88 מעשים נעלים תחת תרגילים. הכונה היא לתרגילי דברנות אשר בהם היו הצעירים מנסים כוחם בנבוכי מלים ודקלמציות נמלצות. יסוד איתן לתורות. הסופר מדגיש בזה את הנושא ששימש נקודת מוצא לכל התאור, הוא הרעיון שרק בני עליה הם בני חורין באמת.

89 וכו' וכו' בתאור הבא מספר פילון על רדיפות שונות שסבלו האסיים מידי שליטים אכזריים. מי הם השליטים האלה? הסופר מדבר כנראה, בתקופת השמר שבמי העריץ אנטיוכוס אפיפנס, ובכן גם בימים התם היתה קיימת כבר כת האסיים. ואפשר מיחס כאן הסופר לאסיים את אשר היה משותף לכל העם, כי הרדיפות היו אז כלליות. הלא גם בענין אחר (ענין הדרשות) ראינו שמוסד משותף לכל העם מיוחס לכת האסיים. ואם כך הרבר, אין להסיק מכאן כל מסקנות בענין הכרונולוגיה של צמיחת האסיות, כמו שעשה לוציוס בספרו על האסיות עמ' 36 וכו'.

תאור דומה למסופר כאן נמצא אצל יוסף ב"מ מה"י ב', ח', י'. הנוגשים העריצים המה הרומיים בעת המרד הגדול, ורדיפותיהם לבשו אופי דתי. תמוה הרבר, כי מעולם לא שמענו, וגם יוסף ב"מ אינו מספר במקום אחר, על רדיפות דתיות מיד הרומיים בימי מלחמת החרות. סבורני שיוסף תקה בתאור זה את פילון מתוך קלות ראש בלבד, כדרכו, ואילו פילון התכוין לסורים ולא לרומיים.

יש להוסיף שתאור העינויים הניתן כאן מזכיר בפרטים שונים את התאור של יסורי היהודים באלכסנדריה בימי הנציב פלאקוס. התאור הזה

נמצא בספרו של פילון „נגד פלאקוס” סע' 65 וכו'. הפרעות באלכסנדריה התחוללו שנים רבות לאחר שכתב פילון את ספרו „על חרות הצדיק”; פילון חקה אימזא ב„נגד פלאקוס” את דברי עצמו ב„חרות הצדיק”. נמצאת למד שתאורים מעין אלה „חפשיים” הם יותר מדוי, ואין לדרקס בהם. בנדון זה לא נמצא דיקנות לא אצל פילון ולא אצל יוסף ב”מ, שהלך בעקבותיו.

העריצים, או יותר נכון העריץ הערום והאכזר הוא, דרעת לוסיוס עמ' 40, המלך הורדוס. ברם, אין השערה זו מתקבלת על הלב, שהרי בית האלאבארד היהודי באלכסנדריה, ליסימכוס אחי פילון, עמד ביחסי ידידות עם בית הורדוס, וביחוד עם אנריסס הראשון. אמנם אין לבוא בהקפדה יתרה לגבי תיאורו הריטורי של פילון, ונראה שכל ענין העריצים הערומים קלוט הוא מרמזיו הסופר.

(קטע שני)

מחוקקנו וכו'. פילון רניף ליחס למשה רבנו את המנהגים והמוסדות העתיקים של בני עמו. השווה את הכטוי התלמודי: הלכה למשה מסיני. אמנם מכאו ראייה, שבזמנו של פילון היתה כבר לאסיום מסורת עתיקה. ערד כללי מעין זה יש גם לבטוי שנמצא אצל פליניוס הזקן: „האסיים קיימים במשך אלפי דורות” *per milia saeculorum*. ראה מכאו.

הם שנקראים בשם אסירים וכו'. לבאור השם על יסוד אטימולוגיה יוגנת ראה קטע א' בראשיתו והערות שם.

יושבים הם בערים. אף לפי יוסף ב”מ (מה”י ב' ח', ד') גרו האסיים גם בערים, ובמקום אחר (מה”י ח', ד', ב') נזכר „שער האסיים” בירושלים, אין זאת כי גם בירושלים גרו אסיים. ונאמנה עדותם של פילון ויוסף ב”מ מוז של פליניוס, האומר כי האסיים גרו רק על־יד עין גדי בקרבת ים המלח.

וכיון שישוב האסיים היה נפוץ גם בכפרים וגם כערים רבות, ודאי שמספרם היה גדול הרבה מארבעת אלפים, ודברי פילון ויוסף ב”מ (עיון ראש קטע א' והערה) אינם מדויקים; ואפשר שמספר זה לקוח מזמן קדום, בעוד היו האסיים מועטים במספר. ויש לחמוה על יוסף ב”מ שהיה בן ארץ־ישראל, ואף על פי כן נמשך אחרי פילון ונקט במספר מוטעה.

מוצאו של בן אדם וכו'. בספרו „על האצילות” מוכיח פילון שהיחוס האמתי הוא „יחוס עצמו”, בהתאם לתורת הסטוא, שרק החכם הוא המיוחס האמתי. השווה את סנקה בספרו על התסידים *Nemo altero nobilior nisi cui rectius ingenium et artibus bonis aptius.* De bonf. III 201.

(איזהו ברייחש? המצטיין בתכונה נעלה ובמעשים טובים).

- 3 ביו חברי האסיים אין תינוס וכו', אמנם פליניוס מודיע שהאסיים מחכים ילדים עזובים, אבל אין הילדים מתקבלים כחברים לכת.
- 4 על הרותם זו וכו'. רעיון הרות הצדיק הוא הנושא העקרי בספר „על הרות הצדיק“, ובקשר לרעיון זה נזכרים שם האסיים.
- 8 רועים... ומפקחים על בהמות וכו'. מלומדים אחדים מסיקים מזה את המסקנה, שהאסיים לא הדירו עצמם מאכילת בשר. ואם כי ראיה ברורה אין כאן, שהרי יתכן כי האסיים השתמשו בבהמותיהם לעבודה בלבד, — סמך לדבר יש. ברם, אצל פילון ויוסף ב"מ ופליניוס אין זכר לדבר שהאסיים נמנעו מאכילת בשר ומשתית יין, כפי שסוברים אחדים.
- 10 נזכר אחד. שם הממונה הוא במקור *tamias* (נזכר). יוסף ב"מ קורא לפקידים אסיים בשמות שונים: *epimeletae* (משגיחים מה"י ב', ח', נ'), *epitropoi* (אפיטרופסים, שם ו'), *apodektai* (נבאים קדמי יתה, א', ה').
- 14 חיי נשואים. גם יוסף ב"מ (קדמ' ומה"י כלע"ל) ופליניוס 17 כותבים, שהאסיים אינם נושאים נשים. טעמיו של פילון ויוסף ב"מ, נטית האשה לקטנות וכדומה, הן רק השקפותיהם הפרטיות של הסופרים. הסבה האמתית לדבר היה כנראה, הקושי בשמירת דיני טומאה וטהרה בצותא חזא עם נשים שמטמאות לעתים ידועות. יוסף ב"מ מזכיר במקום אחר (מה"י ב', ח', י"ג) שחלק מן האסיים חי חיי נשואים. זה היה, כנראה, מיעוט קטן ביניהם.
- מכאן אפשר להסיק, כי פילון לא היה נשוי, שהרי איש המננה כל כך את חיי הנשואים אינו מסוגל להיות אבי משפחה. אמנם יש ידיעה אצל סטובאיוס *Stobaios* על אשת פילון שהרבתה כל כך לכבד את בעלה, עד שלא השתמשה בכל קשומים. אמור אמרה, כי בעלה הוא תכשיטה. אבל המלומד יעקב ברנאים *Bernay* בספרו *Phokion* עמ' 125 הוכיח שבמקום השם פילון צריך להיות פוקיון. ראה את המונוגרפיה שלי על פילון (פולנית) עמ' 43. — משפטו השלישי של פילון על האשה נמצא גם במקומות אחרים, אף כי לא בצורה חריפה כמו כאן.
- 18 סיום התאור של האסיים בקטע ב' דומה לזה שבקטע א', וכו מובעת מנמת התאור. סיום זה מציין גם את אפיו של כל התאור כשהלל דברני *ἐγκώμιον*, *laudatio*, לכבוד הכת האסית ולכל היהרות אשר מחיקה יצאה הכתה העלאית היא. בשירי תהלה ריטוריים אין מקום לדיקנות מרובה, וכל הרוצה להשתמש בהם לשם מסקנות הסטוריות מצווה מסיף על הזהירות. כן נחוצה הזהירות גם לגבי התיאורים האלה כפי שהראיתי בטבוא על יסוד עובדות ברורות.